

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0825U003577

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 26-08-2025

Статус: Захищена

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Ярмак Тетяна Леонідівна

2. Tetiana L. Yarmak

Кваліфікація:

Ідентифікатор ORCID ID: Не застосовується

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 091

Назва наукової спеціальності: Біологія

Галузь / галузі знань: біологія

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Біологія

Дата захисту: 26-08-2025

Спеціальність за освітою: 091 Біологія

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): PhD 10396

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 34.33.37

Тема дисертації:

1. Поширення та еколого-біологічні особливості птахів родів *Fulica* та *Gallinula* в умовах урбанізації (на прикладі міста Харкова)
2. Distribution and Ecological-Biological Features of Birds of the Genera *Fulica* and *Gallinula* in Urban Environments (Case Study of Kharkiv City)

Реферат/анотація:

1. Дисертаційне дослідження присвячене вивченню питання поширення та еколого-біологічних особливостей видів лиски (*Fulica atra*, Linnaeus, 1758) і курочки водяної (*Gallinula chloropus*, Linnaeus, 1758) в умовах урбанізованих водойм на прикладі м. Харкова. Авторкою вперше досліджено стан міських популяцій даних видів на тринадцяти водно-болотних комплексах м. Харкова, їх гніздові біотопи, особливості репродуктивної поведінки та успішність розмноження. Обліки чисельності лиски та курочки водяної на водоймах Харкова проводились у 2021-2024 роках протягом всіх сезонів (у 2022 році дослідження на водоймах міста Харкова проводились нерегулярно через складні безпекові умови). У роботі наведені результати дослідження умов розмноження видів лиски і курочки водяної на міських водоймах.

Проаналізовано залежність вибору місць для гніздування від глибини водойми, наявності водної рослинності та щільності заселення. Досліджено можливість пристосування лиски і курочки водяної в умовах урбанізації та їх гніздування на одній водоймі у складі багатовидових угруповань птахів. Описано успішне розмноження курочки водяної та лиски на водоймі з техногенним навантаженням. Проведено аналіз успішності висиджування пташенят на урбанізованих водоймах. Визначена залежність розміру кладки від ступеню антропогенного навантаження. Досліджено умови гніздування, визначено видовий склад рослин, використаних для побудови гнізда та особливості розташування гнізд. Водоплавні та навколоводні птахи на досліджених водоймах представлені 7 родинами. За кількістю видів у родинах птахи розподіляються наступним чином: Качкові (Anatidae) – 10 (31%) видів; Баранцеві (Scolopacidae) – 7 (22%) видів; Мартінові (Laridae) – 5 (15,6%) видів; Чаплеві (Ardeidae) – 4 (12,5%) види; Пірникозові (Podicipedidae) – 3 (9,4%) види; Пастушкові (Rallidae) – 2 (6,25%) види; Бакланові (Phalacrocoracidae) – 1 (3,1%) вид. На переважній більшості досліджуваних водойм домінує крижень із індексом від 0,51 до 0,69; лиска домінувала на оз. Квітучому з індексом 0,69 (за інд. Бергера-Паркера). Найбільша частка лиски від загальної чисельності водоплавних птахів спостерігалась на оз. Квітучому, 76,47% (з 2021 до 2024 року збільшення на 7,67%). На Тюриному озері частка лиски збільшилась на 8,8%, у Глибокому яру – на 8,6% за період досліджень. Найменша частка лиски спостерігалась на оз. Джерельце (Кітлярчин яр), 15,4% (зменшення на 4% у 2024 році). Частка курочки водяної збільшилась у Кітлярчинму яру (на 8,9%), на Петренківському ставку (на 1,4%) та на Новобаварському водосховищі (на 0,9 %). На Олексіївському водосховищі її частка залишалась стабільною, а на ставку Глибокий яр – зменшилась на 1% за рахунок збільшення чисельності лиски. Щільність гнізд лиски на площу водойми у гніздовий період становила від 0,4 до 3,4 пар/га на різних водоймах. Відстань між гніздами залежить від розміру водойми і становить від 7,33 до 206,63 м. Середні розміри гнізда лиски: зовнішній діаметр (D) – $39,6 \pm 2,96$ см, внутрішній діаметр (d) – $25,4 \pm 1,34$ см, висота (h) – $16,2 \pm 0,90$ см. Середня кількість яєць у кладці – $7,1 \pm 1,13$ шт. Щільність гнізд курочки водяної на різних водоймах становить від 0,03 до 3,0 пар/га. Середні розміри гнізда курочки водяної: висота (h) – $18 \pm 3,7$ см, глибина лотка (l) – $6,5 \pm 2,3$ см, зовнішній діаметр (D) – $23 \pm 4,2$ см, внутрішній діаметр (d) – $14 \pm 2,5$ см. Середня відстань між гніздами залежить від площі водойми і становить від 81,5 до 285,0 м. Середня кількість яєць у кладці – $7,9 \pm 1,6$. Визначено морфометричні показники яєць лиски та курочки водяної. Виявлено значну варіабельність показників яєць лиски на оз. Новий лиман, що свідчить про гнучкість у пристосуванні до мінливих умов середовища. У курочки водяної у розмірі яєць різних самок спостерігається невелика варіабельність за різними показниками. Встановлено фактори успішного виведення потомства на урбанізованих водоймах. Середня кількість пташенят лиски на гніздо варіювала від $3,00 \pm 0,67$ до $6,00 \pm 0,67$ на водоймах з різним антропогенним навантаженням; у курочки водяної цей показник становив від 4,0 до $7,2 \pm 0,87$. На внутрішніх міських водоймах за час наших досліджень успішність розмноження була вищою, аніж на водоймах на околиці міста. Коефіцієнт продуктивності пташенят лиски на гніздо на водоймі Глибокий яр, у 2,16 разів вищий ніж на оз. Новий лиман. Коефіцієнт продуктивності пташенят курочки водяної на одне гніздо на оз. Джерельце у 2,05 рази вищий, ніж на оз. Новий лиман та 1,29 разів вищий, ніж на Основ'янському озері. Найбільші сезонні скупчення лиски спостерігали на оз. Квітуче (15,02 ос/га), оз. Новий Лиман (17,37 ос/га), Основ'янському озері (7,18 ос/га). За роки досліджень кількість особин лиски у сезонних скупченнях на різних водоймах прогресувала від 123 (2020 р.) до 655 (2021 р.) – на оз. Новий Лиман; від 350 (2021 р.) до 590 (2024 р.) – на Основ'янському озері; від 32 (2021 р.) до 76 (2023 р.) особин – на оз. Квітучому.

2. Дисертаційне дослідження присвячене вивченню питання поширення та еколого-біологічних особливостей видів лиски (*Fulica atra*, Linnaeus, 1758) і курочки водяної (*Gallinula chloropus*, Linnaeus, 1758) в умовах урбанізованих водойм на прикладі м. Харкова. Авторкою вперше досліджено стан міських популяцій даних видів на тринадцяти водно-болотних комплексах м. Харкова, їх гніздові біотопи, особливості репродуктивної поведінки та успішність розмноження. Обліки чисельності лиски та курочки водяної на водоймах Харкова проводились у 2021–2024 роках протягом всіх сезонів (у 2022 році дослідження на водоймах міста Харкова проводились нерегулярно через складні безпекові умови). У роботі наведені результати дослідження умов розмноження видів лиски і курочки водяної на міських водоймах.

Проаналізовано залежність вибору місць для гніздування від глибини водойми, наявності водної рослинності та щільності заселення. Досліджено можливість пристосування лиски і курочки водяної в умовах урбанізації та їх гніздування на одній водоймі у складі багатовидових угруповань птахів. Описано успішне розмноження курочки водяної та лиски на водоймі з техногенним навантаженням. Проведено аналіз успішності висиджування пташенят на урбанізованих водоймах. Визначена залежність розміру кладки від ступеню антропогенного навантаження. Досліджено умови гніздування, визначено видовий склад рослин, використаних для побудови гнізда та особливості розташування гнізд. Водоплавні та навколоводні птахи на досліджених водоймах представлені 7 родинами. За кількістю видів у родинах птахи розподіляються наступним чином: Качкові (Anatidae) – 10 (31%) видів; Баранцеві (Scolopacidae) – 7 (22%) видів; Мартінові (Laridae) – 5 (15,6%) видів; Чаплеві (Ardeidae) – 4 (12,5%) види; Пірникозові (Podicipedidae) – 3 (9,4%) види; Пастушкові (Rallidae) – 2 (6,25%) види; Бакланові (Phalacrocoracidae) – 1 (3,1%) вид. На переважній більшості досліджуваних водойм домінує крижень із індексом від 0,51 до 0,69; лиска домінувала на оз. Квітучому з індексом 0,69 (за інд. Бергера-Паркера). Найбільша частка лиски від загальної чисельності водоплавних птахів спостерігалась на оз. Квітучому, 76,47% (з 2021 до 2024 року збільшення на 7,67%). На Тюриному озері частка лиски збільшилась на 8,8%, у Глибокому яру – на 8,6% за період досліджень. Найменша частка лиски спостерігалась на оз. Джерельце (Кітлярчин яр), 15,4% (зменшення на 4% у 2024 році). Частка курочки водяної збільшилась у Кітлярчинму яру (на 8,9%), на Петренківському ставку (на 1,4%) та на Новобаварському водосховищі (на 0,9 %). На Олексіївському водосховищі її частка залишалась стабільною, а на ставку Глибокий яр – зменшилась на 1% за рахунок збільшення чисельності лиски. Щільність гнізд лиски на площу водойми у гніздовий період становила від 0,4 до 3,4 пар/га на різних водоймах. Відстань між гніздами залежить від розміру водойми і становить від 7,33 до 206,63 м. Середні розміри гнізда лиски: зовнішній діаметр (D) – $39,6 \pm 2,96$ см, внутрішній діаметр (d) – $25,4 \pm 1,34$ см, висота (h) – $16,2 \pm 0,90$ см. Середня кількість яєць у кладці – $7,1 \pm 1,13$ шт. Щільність гнізд курочки водяної на різних водоймах становить від 0,03 до 3,0 пар/га. Середні розміри гнізда курочки водяної: висота (h) – $18 \pm 3,7$ см, глибина лотка (l) – $6,5 \pm 2,3$ см, зовнішній діаметр (D) – $23 \pm 4,2$ см, внутрішній діаметр (d) – $14 \pm 2,5$ см. Середня відстань між гніздами залежить від площі водойми і становить від 81,5 до 285,0 м. Середня кількість яєць у кладці – $7,9 \pm 1,6$. Визначено морфометричні показники яєць лиски та курочки водяної. Виявлено значну варіабельність показників яєць лиски на оз. Новий лиман, що свідчить про гнучкість у пристосуванні до мінливих умов середовища. У курочки водяної у розмірі яєць різних самок спостерігається невелика варіабельність за різними показниками. Встановлено фактори успішного виведення потомства на урбанізованих водоймах. Середня кількість пташенят лиски на гніздо варіювала від $3,00 \pm 0,67$ до $6,00 \pm 0,67$ на водоймах з різним антропогенним навантаженням; у курочки водяної цей показник становив від 4,0 до $7,2 \pm 0,87$. На внутрішніх міських водоймах за час наших досліджень успішність розмноження була вищою, аніж на водоймах на околиці міста. Коефіцієнт продуктивності пташенят лиски на гніздо на водоймі Глибокий яр, у 2,16 разів вищий ніж на оз. Новий лиман. Коефіцієнт продуктивності пташенят курочки водяної на одне гніздо на оз. Джерельце у 2,05 рази вищий, ніж на оз. Новий лиман та 1,29 разів вищий, ніж на Основ'янському озері. Найбільші сезонні скупчення лиски спостерігали на оз. Квітуче (15,02 ос/га), оз. Новий Лиман (17,37 ос/га), Основ'янському озері (7,18 ос/га). За роки досліджень кількість особин лиски у сезонних скупченнях на різних водоймах прогресувала від 123 (2020 р.) до 655 (2021 р.) – на оз. Новий Лиман; від 350 (2021 р.) до 590 (2024 р.) – на Основ'янському озері; від 32 (2021 р.) до 76 (2023 р.) особин – на оз. Квітучому.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Ярмак Т. Л., Мамедова Ю. П., Чаплигіна А. Б. Гніздова біологія лиски (*Fulica atra* L.) на водоочисних спорудах міста Харкова / Т. Л. Ярмак // Вісник Черкаського університету. Серія «Біологічні науки». – 2021. – No2. – С. 80–87
- Ярмак Т. Л. Особливості гніздування *Fulica atra* на водоймах із значним рекреаційним навантаженням у місті Харків / Т. Л. Ярмак // Ecology and Noospherology / Oles Honchar Dnipro National University. – Dnipro, 2021. – № 32 (2). – Р. 92–96.
- Ярмак Т. Л. Формування оселищ водоплавних і навколоводних птахів урбанізованих водойм (на прикладі міста Харкова) / Т.Л. Ярмак // Науковий вісник Ужгородського університету Серія Біологія. – 2024. – Вип. 57. – С. 74–80.
- Ярмак Т. Л. Особливості адаптивної поведінки курочки водяної (*Gallinula Chloropus* L.) наприкладі водойм м. Харкова / Т. Л. Ярмак // Біорізноманіття, екологія та експериментальна біологія. – 2024. – Т. 26. № 1. – С. 76–82.

Наукова (науково-технічна) продукція:

Соціально-економічна спрямованість:

Охоронні документи на ОПІВ:

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами:

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Музика Денис Васильович

2. Denis Myzuka

Кваліфікація: д. вет. н., старший науковий співробітник, 16.00.03

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-1598-6338

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національний науковий центр "Інститут експериментальної і клінічної ветеринарної медицини"

Код за ЄДРПОУ: 00497087

Місцезнаходження: вул. Пушкінська, буд. 83, Харків, Харківський р-н., 61023, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія аграрних наук України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Пономаренко Олександр Леонідович
2. Oleksandr L. Ponomarenko

Кваліфікація: к.б.н., доц., 03.00.16

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-2417-4510

Додаткова інформація:

<https://scholar.google.com.ua/citations?hl=uk&user=2Z4C0ZAAAAAJ>; <https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57215835371>; <https://publons.com/researcher/2298937/olexandr-l-ponomarenko/>

Повне найменування юридичної особи: Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

Код за ЄДРПОУ: 02066747

Місцезнаходження: проспект Науки, буд. 72, Дніпро, Дніпровський р-н., 49045, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Шупова Тетяна Віталіївна
2. Tetiana V. Shupova

Кваліфікація: к. б. н., старший науковий співробітник, 03.00.16

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-2829-8633

Додаткова інформація: <https://scholar.google.com.ua/citations?user=pYDRDkIAAAAJ&hl=ru>
<https://www.scopus.com/authid/detail.uri?authorId=57200225205>

Повне найменування юридичної особи: Державна установа "Інститут еволюційної екології Національної академії наук України"

Код за ЄДРПОУ: 33593908

Місцезнаходження: вул. Академіка Лебедева, буд. 37, Київ, 03143, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Національна академія наук України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Серебряков Валентин Валентинович
2. Valentyn V. Serebriakov

Кваліфікація: д.б.н., професор, 03.00.16

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6897-1589

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Комунальний заклад вищої освіти "Вінницька академія неперервної освіти"

Код за ЄДРПОУ: 02139682

Місцезнаходження: вул. Грушевського, буд. 13, Вінниця, Вінницький р-н., 21050, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Департамент освіти і науки Вінницької обласної державної адміністрації

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Ликова Ірина Олександрівна

2. Iryna O. Lykova

Кваліфікація: к. б. н., доц., 03.00.08

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-1347-2077

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

Код за ЄДРПОУ: 02125585

Місцезнаходження: вул. Алчевських, буд. 29, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради**

Маркіна Тетяна Юріївна

**Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні**

Маркіна Тетяна Юріївна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Новолокін Антон Володимирович

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна